

Kätsy:

Valokuvat: Vesa Kataisto

Pilapiirros on kaurapuuroa hunajasilmällä

Vesa Kataisto

Jo vuodesta 1965 Ilta-Sanomien piirtänyt Jarmo "Kätsy" Koivunen toteaa, ettei pilakuvan ensisijainen tehtävä ole olla hauska. "Joskus olen määritellyt, että piirros on kuin kaurapuuroa johon on laitettu hunajaa. Selkeä perusaines, jonka seassa on katsojalle ekstrana jokin oivallus. Tärkeintä on pistää ihmiset ajattelemaan eikä tarjota pelkkää viihdettä, vaan antaa ravintoa tiedonnälkäiselle", Kätsy määrittelee.

Hän toteaa oman sukupolvensa tekijöiden vahvuutena, joskin myös taakkana, olevan vankka elämäkokemus. Joulukuussa 2008 seitsemänkymmentä vuotta täyttänyt Koivunen onkin ehtinyt kokea monenlaista. Elämän alkuvaiheessa olivat vuodet sotalapsena Ruotsissa. Koulunkäyntinsä Koivunen pääsi aloittamaan Suomessa. Opettaja pani merkille pojan

piirtäjän kyvyt. Kätsy muistelee toimineensa apuopettajana, eräänlaisena "luentovisualisoijana", joka selvensi piirrosten kautta hitaammillekin oppilaille mistä opettajan puheissa oli kyse.

Koivusella ei ole varsinaista piirtäjän koulutusta, muutamaa Tampereen työväenopistossa käytyä kurssia lukuunottamatta hän on itseoppinut. Koska asioiden visualisointi kiinnosti, hänen ensimmäinen työpaikkansa oli Mainos-Lehmus. Helsinkiin muutettuaan Kätsy jatkoi mainosalalla, tehden samalla freelance-töitä eri lehdille. Pilapiirrosten teko alkoi kiehtoa, joten Koivunen keräsi rohkeutensa ja meni esittämään kuviaan Ilta-Sanomien päätoimittaja Heikki Tikkaselle.

"Hän totesi, että kyllä nämä voidaan julkaista, ja tunsin hetkessä muuttuneeni julkkikseksi", Kätsy naurahtaa.

Aivan helppoa ei lehden sivuille pääsy kuitenkaan ollut. Tikkanen saattoi toi-

sinaan murahtaa ettei kuva ole hauska, ja kun aamukolmeen asti työskennellyt Koivunen yritti väittää vastaan, selittää ideoita, päätoimittaja lopetti keskustelun pamauttamalla: "Kyllä minä tiedän mikä on hauskaa!"

Kari suututti, Kätsy liennytti

Kätsystä tuli kuitenkin Ilta-Sanomien ensimmäinen pitkäaikainen pilapiirtäjä, ja suosiota suitsutettiin pian jopa suuren naapurin taholta. Kari Suomalaisen suomi-sukainen linja toimitti vähän väliä Sanomien edustajan Tehtaankadulle, Neuvostoliiton suurlähetystöön selittämään "miksi Kari on jälleen kerran loukannut maidemme välistä ystävyysuhdetta".

Neuvostojen maan kontrolli oli tiukka, kaikkia N-liittoa vähänkin koskettavat jutut tutkittiin tarkkaan, käännettiin venäjäksi ja toimitettiin Leningradiin,

mahdollisesti edelleen Moskovaan asti. Reagointi oli välitöntä, joten Koivunenkkin sai kerran keskellä yötä herätä puhelinsoittoon. Hänelle kerrottiin, että Pravda haluaisi julkaista Kätsyn avaruuslentoja käsittelevän piirroksen, käyhän se päinsä? Moisesta ”pyynnöstä” ei voinut kieltäytyäkään, joten 7. helmikuuta 1966 Pravdan neljä miljoonaa lukijaa saivat nähtäväkseen Koivusen kynänjälkeä.

”Ainoastaan nimikirjoitukseni oli raapaistu pois kuvan reunasta, koska Neuvostoliitossa ei suosittu yksilöllisyyttä. Viereisellä aukeamalla oli italialaisen piirtäjän vastaavan aiheinen kuva, ja sivun yläreunassa otsikko: ”Maailman ihailevat katseet kohdistuvat neuvostotieteeseen!”

”Alkuvuodet tein päivisin mainostöitä. Lisäksi kotona oli kaksi pientä lasta, joten pilapiirtäminen venyi usein aamuyön tunneille ja tupakkaa paloi ankarasti. Päätin, että jostakin on luovuttava, joten jätin mainoshommat. Elinkeinona pilapiirtäminen on ajoittain hyvä, ajoittain ei. Pidän sitä silti oikeana ammattinani. Koska olen syntynyt 22. joulukuuta, vuoden pimeimpänä päivänä, ei kai minun tarvitse selittää valintaani enempiä”, Kätsy myhäilee.

Pilapiirroksiset ovat aikuisia varten

”Luin paljon sarjakuvia lapsena, sittemmin ne ovat jääneet. Sarja- ja pilakuvilla on aivan eri lähtökohdat, vaikka ne usein sekoitetaan toisiinsa. Sarjakuva on viihdyttävämpää ja käsittelee enemmän yleisiä linjoja, siinä missä pilakuva tiivistää sanottavansa valistavaan asuun. Pilakuvat on suunnattu selvästi aikuisille.”

”Kolleegoistani arvostan paljon Dagens Nyheterin Martin Lammia ja monia englantilaisia piirtäjiä, kuten Gillesiä, joka osasi yhdistellä asioita hyvin. Tove Janssonin luoma maailma on ihana. Hänen ei tarvinnut leveillä osaamisellaan. Hän vain osasi.”

”Julistava humoristi Kari Suomalainen oli rajoituksistaan huolimatta hämmästyttävä, hän tiesi miten pistää lukijat ajattelemaan. Vielä neljäkymmentä vuotta sitten visuaalinen ilmastomme oli muutoin kovin karua, lehdistäkin julkaistiin enimmäkseen vain informatiivisia kuvia.”

Lääkietieteellisiin vertauksiin mieltynyt Kätsy valittelee, että suuntaus on edennyt toiseen äärelaitaan, valmiiksi pureskeltua viihdettä tuputetaan aina vain enemmän.

”Aivoille pitää antaa tehtäviä. Sama juttu kuin ruoan kanssa - aina ei voi syödä pelkkää jäätelöä. Jos jotain voisin muuttaa, haluaisin palauttaa lehtien piirroksiset mustavalkoisiksi.

Kätsyn avaruuskipila-aiheinen Ilta-sanomien piirros meni Pravdaan asti 7.2.1966.

Väri ei tuo mukaan lisäravinteita – eihän Hesarikaan paina otsikoitaan punaisella värillä. Tai ajatellaan vaikka Lorcan runoja eri väreillä painettuina, niistähän tulisi Dorcan runoja silloin!”

”Oma taiteellinen puoleni ei oikein välity pilakuvistani, koska niiden pitää olla suuren yleisön ymmärrettäviä, ei vain parinkymmenen kaverini. Hyvä pilapiirros toimii kuin kaksivaiheinen lääke, jonka ensimmäinen ainesosa läpäisee ihon, jotta vaikuttava aine pääsee elimistöön.”

”Nykyinen masentava ilmapiiri on vaikea pilapiirtäjälle, kun pitäisi sekä arvostella vallitsevia oloja että samalla nostattaa ihmisten mielialaa. Pahinta on, jos ihmisten optimismi tapetaan, toivo viedään. Liika kyynisyys tappaa hiussuoniston.”

Koivunen toteaa, että piirroksiset pääsevät parhaiten oikeuksiinsa, kun niiden kautta päästään lähelle vaikeita, groteskejakin asioita. Hän on mm. kuvittanut Väestöliitolle AIDS-tiedotteen, koska kyseisessä yhteydessä piirroksiset puhuivat kohdeyleisölle valokuvia tai kaavakuvia paremmin. On kuitenkin aiheita, joita piirtäjän on hyvin hankala käsitellä.

”Rasismi on tosi vaikea aihe. Sen käsitteleminen herättää aitoa sekä epäaitoa sympatiaa. Tämä on johtanut niin pitkälle, etten haluaisi sotkeutua siihen lainkaan – mikä on kauheaa, sillä rasismin kaltaisen asian huomiotta jättäminen on törkein

mahdollinen teko.”

”Meillä leimataan heti, suhteemme rasismiin on niin tulehtunut että se halutaan lakaista maton alle. Jos haluamme muuttua, asenteiden on muututtava nyt”, toteaa Kätsy ja mainitsee varoittavana esimerkkinä Dusan Makavjevin synkän komedian Montenegro (1981) esittämän kuvan Tukholmasta.

”Sananvapaus on tärkeä asia, mutta vielä tärkeämpää on toisten ihmisten vakaumuksen kunnioittaminen molemminpuolisesti.”

Pikku-Heidi ja postikortit

Jokainen suomalainen on nähnyt Kätsyn helposti tunnistettavia piirroksia. Hänen levinnein kuvansa on Postin ilmaisessa muuttoilmoituskortissa, joita on painettu toistakymmentä miljoonaa kappaletta.

Jos ei muuten, niin tekijän tunnistaa kuvassa vipeltävästä, pienestä valkoisesta terrieristä eli Heidistä. Ilmiselvästi rakas lemmikkikoira on jo pitkään esiintynyt lähes kaikissa Koivusen piirroksissa.

”Kerran se jäi epähuomiossa pois Ilta-Sanomien kuvasta, ja heti Sanomista tuli huolestunut puhelu: ”ei kai pikku-Heidille ole sattunut mitään pahaa?” Ei toki, se oli vain minun virheeni, jota olen sittemmin oppinut välttämään”, Kätsy naurahtaa.